

การพัฒนากระบวนการเพาะเลี้ยง ตัวเต็มวัยของ **หนอนเยื่อไผ่**นอกฤดูการ เพื่อต่อยอด **สู่เชิงพาณิชย์**

ล้นช่องค้ความรู้พื้นฐานถูกนำมาก่อให้เกิดประโยชน์
เมื่อผีเสื้อฤดูฝนต้องออกมาผสมพันธุ์ในฤดูร้อน

รศ.ดร.มนพร มานะบุญ
ภาควิชาชีววิทยา
คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
และคณะนักวิจัย

มาทำความรู้จัก

หนอนเยื่อไผ่กันก่อน

เราจะรู้จักกันในนาม "หนอนรด่วน"

หนอนรด่วน เป็นเมนูแมลงทอดที่เป็นที่นิยมของจังหวัดเชียงใหม่ มักพบเห็นอยู่ในบรรจุภัณฑ์ หลากหลายรูปแบบ หนอนรด่วน หรือหนอนเยื่อไผ่ เจริญมาจากไข่ของผีเสื้อกลางคืนที่พบเจอในฤดูฝน ผีเสื้อเพศเมียจะทำการสืบพันธุ์และวางไข่ที่กาบหน่อไผ่ทิ้งไว้ เพื่อให้ลูกได้เจริญเติบโต หลังจากนั้นแม่ผีเสื้อจะเสียชีวิต

ตัวหนอน จะพัฒนาอยู่ภายในไข่บนกาบไผ่นั้น โดยประมาณ 13 - 14 วัน ตัวหนอนจะเริ่มด้งออกมาจากไข่ หนอนวัยแรก เราจะเรียกว่าหนอนระยะที่ 1 มีขนาดเล็ก หัวโตสีดำ ซึ่งหนอนวัยนี้จะรวมตัวกันเกาะเข้าไปในหน่อไผ่ และพัฒนาเป็นหนอนวัยที่ 1 2 3 4 จนกลายเป็นหนอนวัยที่ 5 ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นจะเปลี่ยนแปลงเป็นด้งพร้อมๆกัน ภายในกระบอกไม้ไผ่ ใช้ระยะเวลาเพียง 45 วัน เริ่มทยอยกลายเป็น

"ผีเสื้อกลางคืน"

วัตถุประสงค์ของการต่อยอดงานวิจัย

1

เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของสารสกัดหยาบจากสีกและผกากรองด้วยเทคนิค GC-MS

เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการผสมพันธุ์ วางไข่และการเจริญเติบโตของหนอนเยื่อไผ่นอกฤดูการ

2

3

เพื่อพัฒนาสูตรอาหารเทียมมาตรฐานสำหรับเลี้ยงหนอนเยื่อไผ่นอกฤดูการ

รู้หรือไม่ว่า

หนอนเยื่อไผ่

มีวงจรชีวิตยาวนานถึง 1 ปี

โดยอยู่ในระยะตัวหนอนวัยที่ 5 นานถึง 9 เดือน

ดักแด้

แม่ผีเสื้อวางไข่
ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

หนอนวัยที่ 1-4

วงจรชีวิต
หนอนเยื่อไผ่

หนอนวัยที่ 5
(ต้นฤดู)

หนอนวัยที่ 5
(ท้ายฤดู)

จากวงจรชีวิต

หนอนเยื่อไผ่

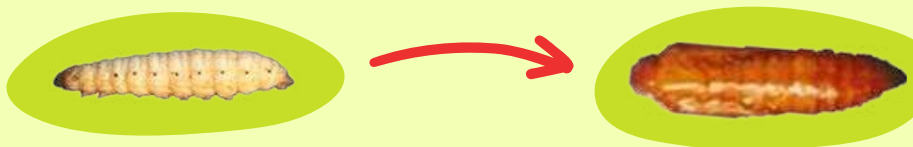
นำมาสู่การต่อยอดงานวิจัย

ศึกษาบทบาทของฮอร์โมนจิวไนล์สังเคราะห์ (JHA) กับการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของแมลง

ในธรรมชาติ ใช้เวลาประมาณ 270 วัน

เมื่อหนอนได้รับฮอร์โมน ใช้เวลาประมาณ 30 วัน

*หากความเข้มข้น JHA เหมาะสม สามารถเกิด ดักแด้ เหมือน ดักแด้ ในฤดูกาลได้

ต่อมา

ศึกษาพืชทดแทนฮอร์โมนสังเคราะห์ (JHA) เพื่อลดต้นทุน และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

ใช้กับ

สารสกัดจาก
เปลือกต้นสัก

หนอนเทศเมีย

ใช้กับ

สารสกัดจาก
ผกากรอง

หนอนเทศผู้

สารสกัดทั้ง 2 ชนิด ใช้ระยะเวลา ประมาณ 45 วัน กลายเป็นผีเสื้อนอกฤดูกาล จากนั้นก็นำผีเสื้อออกไปเลี้ยงตามสิ่งแวดล้อมที่กำหนด

องค์ความรู้เดิม

ฮอร์โมนสังเคราะห์ชักนำให้เกิด
ผีเสื้อหนอนเยื่อไผ่นอกฤดูกลาง

ทดสอบความเข้มข้นของฮอร์โมนสังเคราะห์
และชักนำให้เกิดดักแด้นอกฤดูกลาง

1. ทดลองให้
ฮอร์โมนที่ต่างกัน

2. สังเกตจำนวน
ดักแด้ที่เกิด

3. ตรวจสอบสถานะ
วิทยาของระบบสืบพันธุ์
เพศผู้และเพศเมีย

สถานะวิทยากายนอกและภายในของผีเสื้อใน
ธรรมชาติและผีเสื้อนอกฤดูกลางไม่ต่างกัน
หนอนจากธรรมชาติเดือนที่เหมาะสม
ธันวาคม มกราคม และกุมภาพันธ์

จากการทดสอบโดยใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์ทำให้
เกิดผีเสื้อหนอนเยื่อไผ่นอกฤดูกลางเพิ่มขึ้น 80%

ศึกษาพืชทดแทน

สารสกัดจากพืชทดแทน
ฮอร์โมนสังเคราะห์

คัดเลือกพืชที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มาทดสอบ
เพื่อเลือกเฉพาะพืชที่ให้ผลดีที่สุด

1. ทดลองให้สารสกัดจากพืช 5 ชนิด ที่มีความเข้มข้นต่างกัน
2. บันทึกเปอร์เซ็นต์ดักแด้และผีเสื้อที่เกิด
3. ตรวจสอบคุณภาพของอัตรหะและรังไข่
  - 3.1 ขนาดอัตรหะ ๘ จำนวนสเปิร์มบนเด็ล
  - 3.2 ขนาดรังไข่ ๘ จำนวนไข่ ๘ ปริมาณโปรตีน

จากการทดสอบโดยใช้สารสกัดจากพืชทำให้เกิด
ผีเสื้อหนอนเยื่อไผ่ออกฤดูกลาง เพิ่มขึ้น 64.8%

กว่าจะเป็น

สารสกัดจากพืชทดแทน

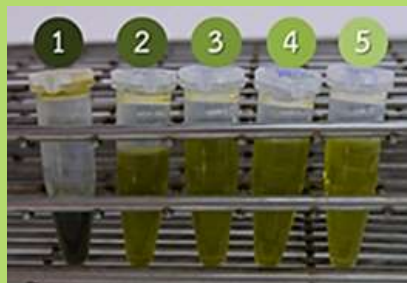
โดยเตรียมสารสกัดหยาบจากพืช 5 ชนิด

1

ต้นสัก

2

ใบกะเพรา

3

ต้นผักกาดรอง

4

ต้นสะเดา

5

ต้นชบา

*โดยแบ่งเป็น 5 ค.เข้มข้น

1.10,000 ppm

2.1,200 ppm

3.1,000 ppm

4.800 ppm

5.400 ppm

การให้สารสกัดจากพืชในความเข้มข้นต่างๆ แก่หนอนเยื่อไผ่
จากธรรมชาติ โดยใช้วิธีการ ฉีดพ่นสเปรย์ลงบนตัวหนอน
เพื่อบันทึกข้อมูล การตาย, วันที่เข้าดักแด้ และจำนวนดักแด้

การวิเคราะห์องค์ประกอบของสารสกัด สักและผกากรอง ด้วยวิธี GC-MS

1 Anthraquinone

2-methy-9,10-Anthracenedione

1 Fatty acids

9Z,12Z,15Z-
Octadecatrienoic acid

Stigmasterol
gamma-Sitosterol

2 Steroids

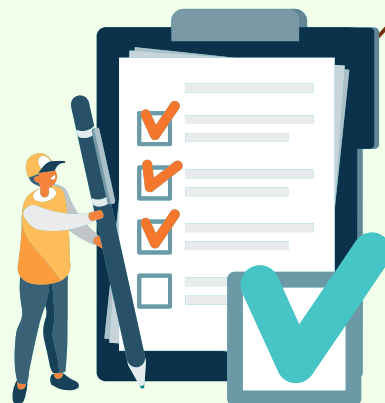
Stigmasterol
Sitosterol

3 Triterpenoids

Friedelan-3-one
Betulineldehyde

ผกากรอง

ต้นสัก

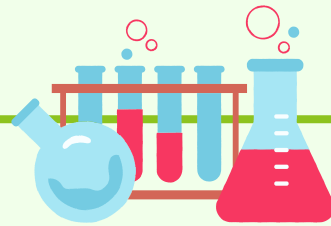

การวิเคราะห์องค์ประกอบสารสกัดสักและผกากรอง พบว่ามีส่วนประกอบของ **Steroids** ที่เหมือนกัน ทำให้สารสกัด 2 ชนิดนี้ ออกฤทธิ์ในการพัฒนาจาก หนอนกลายเป็นต้นกล้าออกดอกในเวลาไวขึ้น

วิธีการเก็บรักษาสารสกัดหยาบของ สักและผกากรอง

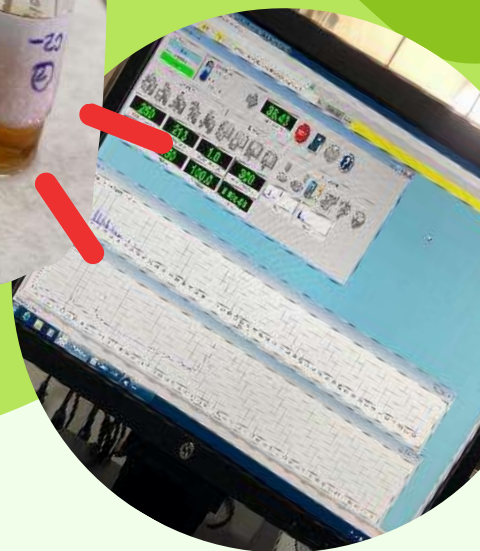
สภาพที่เหมาะสมต่อการเก็บรักษา?

1. ภาชนะบรรจุ ขวดพลาสติกใสหรือขวดสีชา
2. อุณหภูมิเก็บรักษา -20°C หรือ 4°C
3. ระยะเวลาการเก็บรักษา 1 หรือ 2 หรือ 3 เดือน

หลังการศึกษาด้วยวิธี GC-MS

1. ภาชนะบรรจุ ขวดพลาสติกใส
2. อุณหภูมิเก็บรักษา -20°C
3. ระยะเวลาการเก็บรักษา 2 เดือน

แนวทางการคัดเลือกผัสดูเลือก

ผัสดูเลือกนอกฤดูกาลที่มีคุณภาพ

การคัดเลือกผัสดูเลือกนอกฤดูกาลที่มีคุณภาพ

1. ปักสมบูรณ์เหมาะกับการบิน
2. ชนิดของสเปิร์มดี
3. ไร่มีจำนวนไร่เหมาะสม
4. มีพฤติกรรมในการเข้าคู่ผสมพันธุ์

การใช้สารสกัดจากพืชทำให้เกิดผัสดูเลือกนอกฤดู
ได้นอกฤดูกาลที่มีคุณภาพ เพิ่มขึ้น 80%

เมื่อกลายเป็น

ผีเสื้อนอกฤดูฤดูกาล

และต้องเข้าห้องหอ ... ในฤดูร้อน

ความชื้น อุณหภูมิ ลม ละอองน้ำ

มีผลต่อการชกนำไข่
ผีเสื้อนอกฤดูฤดูกาล

ผสมพันธุ์

มีผลต่อการชกนำไข่
ผีเสื้อนอกฤดูฤดูกาล

วางไข่

การเลี้ยงดูหนอนวัยแรกที่เกิดนอกฤดูฤดูกาล

*เมื่อหนอนวัยแรกเกิดขึ้นจะถูกนำมาเลี้ยงด้วย
"อาหารเทียม"

แนวทางการพัฒนาอาหารเทียมสู่ การเลี้ยงดูหนอนเยื่อไผ่ นอกฤดูปลูก

เมื่ออาหารเทียมเป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงดูหนอนเยื่อไผ่
ที่เกิดนอกฤดูปลูก จะทำอย่างไรให้ หนอนเจริญเติบโตไว

สูตรอาหารเดิม

ประกอบด้วย
Protein & Amino acid , Lipid,
Carbohydrat, Mineral & Vitamin

ปรับปรุง
สูตรอาหารเดิม
เพื่อยืดอายุการเก็บรักษา

โดยการเพิ่มสารกันเสีย 3 ชนิด

Formaldehyde

Devolcid

Propionic acid

หนอนควรเจริญเติบโตได้เร็วกว่าในธรรมชาติ

หนอนวัยที่ 1

ควรใช้เวลาน้อยกว่า 1 เดือน

หนอนวัยที่ 5

ภาพรวมกระบวนการ

ผลิตหนอนเยื่อไผ่นอกฤดูการผลิต

1

หนอน
จากธรรมชาติ

2

ให้สารสกัดสกัด
หรือผงถากกรอง
*แล้วแต่เพศของหนอน

3

เลี้ยงดักแด้นอกฤดูการผลิต
ใช้เวลาประมาณ 45 วัน

5

จับผีเสื้อไปปล่อยใน
สภาพแวดล้อมที่กำหนด

4

กลายเป็นผีเสื้อ
นอกฤดูการผลิต

6

สังเกตพฤติกรรมกรรมการผสมพันธุ์
คือการตีปีกมาก ๆ ให้ช่วงหัวค่ำ
ถึงเที่ยงคืน ไม่เกิน 8 โมง
ถ้าผีเสื้อมีการผสมพันธุ์จะวางไข่

8

นำหนอนวัยแรก
มาเลี้ยงด้วยอาหารเทียม
ใช้เวลาประมาณ 30 วัน

9

กลายเป็น
"หนอนเยื่อไผ่นอกฤดูการผลิต"

7

เมื่อวางไข่ ใช้เวลา
ประมาณ 13 - 14 วัน
จึงจะฟักเป็นตัวหนอนวัยแรก

คณะนักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

รศ.ดร.มนพร มานะบุญ

Ph.D. (Developmental Biology)

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ

การเจริญเติบโตของแมลง ต่อมไร้ท่อของแมลง

รศ. ดร.พิชญา มังกรอศวกุล

PhD. Sc. (Environmental Science)

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ

Natural Products Analysis,
Environmental Chemistry

ผศ. ดร.ปิยะวรรณ สุทธิประพันธ์

Ph.D. (Agricultural Science)

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ

Insect Diversity, Economic Entomology,
Ant Diversity, Mature Insect Systematics

ผศ. ดร.ชัชวาลย์ ชัยชนะ

Ph.D. (Mechanical Engineering)

ความชำนาญ/ความสนใจพิเศษ

Air Conditioning System, Energy
Conservation, Heat Pump, Natural Working
Fluid, Renewable Energy, Geothermal, Energy,
Biomass, Gasification, Smart Agriculture,
Plant Factory

ทนกระรอน งามใจ
ออกแบบและจัดรูปแบบ